

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi

Tiina Harvistola ja Satu Kauppinen

Äidin päihdeongelman vaikutus varhaiseen vuoro- rovaikutukseen - kirjallisuuskatsaus

Opinnäytetyö 2017

Tiivistelmä

Tiina Harvistola ja Satu Kauppinen

Äidin päihdeongelman vaikutus varhaiseen vuorovaikutukseen - kirjallisuuskatsaus, 42 sivua, 2 liitettä

Saimaan ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala, Lappeenranta

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi amk

Opinnäytetyö 2017

Ohjaaja: lehtori Eija Semi, Saimaan ammattikorkeakoulu

Tässä opinnäytetyössä tarkasteltiin kirjallisuuskatsauksen keinoin äidin päihteiden käytön vaikutuksia äidin ja lapsen väliseen varhaiseen vuorovaikutukseen. Opinnäytetyö on laadullinen, eli kvalitatiivinen tutkimus. Päihteillä tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä alkoholia sekä huumeita ja varhaislapsuudella ikävuosia 0-3. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella äidin ja lapsen varhaista vuorovaikutussuhdetta sekä sitä, miten alkoholi ja huumeet vaikuttavat siihen.

Äidin raskauden aikaista päihteiden käyttöä on tutkittu melko paljon, mutta äidin päihteiden käytön vaikutusta varhaiseen vuorovaikutukseen niukasti. Tämän vuoksi haluttiin tutkia nimenomaan raskauden jälkeisen päihdeongelman vaikutuksia lapseen. Kirjallisuuskatsauksen aineistoksi valikoitui yhteensä kuusi alkuperäistutkimusta. Näistä viisi oli englanninkielistä ja yksi suomenkielinen.

Opinnäytetyön tulokset osoittivat, että äidin päihteiden käytöllä on monenlaisia vaikutuksia äidin ja lapsen väliseen varhaiseen vuorovaikutukseen. Näitä ovat esimerkiksi ongelmat päihdeäitien vuorovaikutus- ja sosiaalisissa taidoissa, mikä heijastuu suoraan varhaiseen vuorovaikutukseen vauvan kanssa. Tällaisia ongelmia ovat esimerkiksi äidin passiivisuus, masennus sekä itsetunto-ongelmat. Päihdeongelmaiset äidit eivät myöskään olleet yhtä herkkiä tulkitsemaan vauvansa viestejä ja vastaamaan niihin kuin ne äidit joilla ei ollut päihdeongelmaa. Tulokset osoittivat että äidin hoidon ja tuen tulisi olla kokonaisvaltaista ja sen tulisi tarjota apua ja tukea sekä riippuvuuteen että psyykkisiin ongelmiin. Tukea pitää antaa äitiyteen ja vauvan hoitoon liittyvissä asioissa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa jo raskauden aikana, jolloin varhaisen vuorovaikutuksen suhdetta aletaan rakentamaan.

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada tutkittua tietoa siitä, miten äidin alkoholin ja huumeiden käyttö vaikuttaa varhaislapsuudessa syntyvään varhaiseen vuorovaikutussuhteeseen ja kiintymyssuhteeseen. Lisäksi tavoitteena oli lisätä sosiaalialan ammattihenkilöstön tietoisuutta päihdeongelman vaikutuksista varhaiseen vuorovaikutukseen.

Asiasanat: päihderiippuvuus, varhainen vuorovaikutus, kiintymyssuhde

Abstract

Tiina Harvistola ja Satu Kauppinen

The Effects of Mother's Psychoactive Substance Abuse in Early Interaction- a Literature View, 42 Pages, 2 Appendices

Saimaa University of Applied Sciences

Health Care and Social Services Lappeenranta

Degree In Social Services

Bachelor's Thesis 2017

Instructor: Lecturer Eija Semi, Saimaa University of Applied Sciences

This thesis was a literature view of how mother's psychoactive substance abuse effects on early interaction. This thesis is a qualitative research. In this thesis psychoactive substance refer to alcohol and drugs and early childhood refer to ages 0-3. The purpose of this thesis was to study the early attachment of mother and child and how drug and alcohol abuse effects on it.

There are quite many studies about psychoactive substance abuse during pregnancy but not so much about the effects on early attachment. This is the reason why we wanted to study this subject.

In this Thesis we used six original studies. Five of these studies were in English and one in Finnish.

The results from this Thesis showed that mother's substance abuse effects on early interaction in many ways. For example substance abusing mothers have problems with communication and social skills which effects directly on early interaction. Substance abusing mothers also have problems with depression and self-esteem. Mothers with substance dependency are not so sensitive to respond to child's messages. The results also showed that mothers with substance dependency need care and support. Mothers need help with addiction, baby care and motherhood as soon as possible, already during pregnancy.

The purpose of this thesis was to gather information of how mother's substance abuse effects on early interaction and attachment in early childhood. Also our purpose was to increase knowledge of personnel of social services about how substance dependency effects on early interaction.

Keywords: psychoactive substance abuse, early interaction, early attachment

Sisälllys

1	Johdanto	5
2	Päihdeongelma.....	6
2.1	Päihderiippuvuus.....	6
2.2	Äitiys ja päihdeongelma	8
3	Äitiys ja varhainen vuorovaikutus	9
3.1	Äitiyden määrittelyä	9
3.2	Varhainen vuorovaikutus	10
3.3	Kiintymyssuhde	12
4	Päihdetyö ja lastensuojelu	14
5	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	16
6	Opinnäytetyön toteutus	17
6.1	Hakuprosessi.....	17
6.2	Aineiston analyysi.....	18
7	Tulokset	19
7.1	Päihteen käytön vaikutus varhaiseen vuorovaikutussuhteeseen	19
7.2	Miten päihdeongelmaisen äidin ja lapsen välistä vuorovaikutusta voidaan tukea?.....	22
8	Johtopäätökset	25
9	Pohdinta.....	26
9.1	Eettiset kysymykset ja luotettavuus.....	28
9.2	Jatkotutkimusaiheet	29
	Lähteet	30

Liitteet

Liite 1 Taulukko opinnäytetyössä käytetyistä tutkimuksista

Liite 2 Kaavio tiedonhakuprosessista

1 Johdanto

Viimeksi kuluneen puolen vuosisadan aikana alkoholin käyttö on lisääntynyt Suomessa. Vuodesta 1950 vuoteen 2008 alkoholin kulutus nousi 8,5 litraan henkilöä kohti 100 prosenttiseksi alkoholiksi muunnettuna. Naisten eniten juova kymmenys kuluttaa 50 prosenttia kaikesta naisten kuluttamasta alkoholista. Noin 90 prosenttia suomalaisista naisista on käyttänyt alkoholia viimeisen vuoden aikana ja naisten osuus alkoholin kokonaiskulutuksesta on kasvanut. Arvioiden mukaan noin joka 20. raskaana oleva juo yli 9 alkoholiannosta viikossa. (Päihdelinkki 2013.)

1990-luvulta lähtien myös huumeiden käyttö on ollut noususuunnassa. Huumeiden haitat näkyvät muun muassa kasvavana rikollisuutena, sairastavuutena, tartuntatautien leviämisenä sekä huumekuolemina. Vuonna 2010 14 prosenttia naisista ilmoitti kokeilleensa jotain laitonta huumeainetta. Suomessa nuoret ja nuoret aikuiset ovat suurin huumeita käyttävä ryhmä. (Päihdelinkki 2011.)

Lisääntyneen päihteidenkäytön myötä myös lapsien ja perheiden ongelmat ovat lisääntyneet. Raskauden aikainen päihteiden käyttö on riski sekä sikiön terveydelle että äidin ja vauvan vuorovaikutussuhteelle. Vanhempien päihteiden käyttö on yksi lasten huostaanoton syistä Suomessa. Sekä raskausaika että lapsen ensimmäiset elinvuodet ovat kriittistä aikaa. Tällöin rakennetaan kiintymyssuhdetta. Perheissä joissa esiintyy päihdeongelmaa, on vauvan tarpeisiin vastaaminen usein puutteellista, ja siksi ongelmia ilmenee juuri vuorovaikutussuhteissa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2016.)

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan kirjallisuuskatsauksen keinoin äidin päihteiden käytön vaikutusta äidin ja lapsen väliseen varhaiseen vuorovaikutukseen ja kiintymyssuhteeseen. Aikaisemmat tutkimukset koskevat paljolti raskaana olevan päihteiden käytön vaikutusta sikiöön, joten halusimme ottaa työhön erilaisen näkökulman.

Koska lasten ja perheiden ongelmat ovat päihteidenkäytön lisääntymisen myötä myös kasvaneet, on mielestämme aihetta tärkeä tutkia. Tässä opinnäytetyössä haluamme nimenomaan tutkia sitä, mitä kaikkia ongelmia äidin päihteiden käyttö

aiheuttaa varhaislapsuudessa, kiintymyssuhteen luomisessa ja varhaisessa vuorovaikutuksessa.

2 Päihdeongelma

Alkoholin liikakäyttö voidaan jakaa riskikäyttöön, haitalliseen käyttöön sekä alkoholiriippuvuuteen. Haitallisesta käytöstä voidaan puhua, kun alkoholista aiheutuu selviä fyysisiä tai psyykkisiä haittoja, mutta riippuvuutta ei ole vielä kehittynyt. Riippuvuuden ollessa kyseessä käyttö on pakonomaista. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014.)

Suomalaisten päihteidenkäyttö on pääasiassa alkoholin käyttöä, jonka kulutus Suomessa on eurooppalaista keskitasoa. Alkoholin riskikäyttäjiä on arvioitu olevan Suomessa 300 000-600 000 (henkilöä). Terveys 2000 -tutkimuksen mukaan 4 prosenttia yli 29-vuotiaista suomalaisista sairastaa alkoholiriippuvuutta. Huumausaineriippuvuuksien esiintyvyyden on pienempi, mutta tarkkoja lukuja tästä ei ole. Muuhun Eurooppaan verrattuna, huumausaineiden käyttö on Suomessa vähäisempää. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014.)

Päihteiden käyttö on naisilla yleisintä hedelmällisessä iässä olevilla. Tällöin myös siitä lapselle aiheutuvat seuraukset ulottuvat laajimmalle. Äidin päihteiden käyttö altistaa sekä äidin että lapsen somaattisille haitoille. Se myös vaikeuttaa äidin ja lapsen varhaista vuorovaikutussuhdetta. Äidin päihteiden käyttö vaikeuttaa lisäksi äidin kykyä huolehtia lapsesta odotusaikana sekä myöhemmin. (Niemelä, Siltala & Tamminen 2003, 327-331.)

2.1 Päihderiippuvuus

Alkoholiriippuvuus on oireyhtymä, jonka oireet ja piirteet voivat olla hyvin yksilöllisiä, minkä vuoksi on mahdotonta tehdä kaikkiiin alkoholiriippuvuutta sairastaviin sopivaa kuvausta. Alkoholi aiheuttaa muutoksia aivoissa sekä tavoissa käyttäytyä, havainnoida, ajatella ja tuntea. (Aalto, Alho, Kiianmaa & Lindroos 2015, 10.)

Päihderiippuvuuden kehittymisen edellytyksenä on riippuvuutta aiheuttavan aineen toistuva käyttö, joka johtaa riippuvuuteen liittyvien aivo- ja psykososiaalisten

muutosten kehittymiseen. Yksilön riskiin sairastua päihderiippuvuuteen vaikuttavat osaltaan myös alkoholiriippuvuudelle altistavat perintötekijät. Näiden perintötekijöiden arvioidaan lisäävän riskiä riippuvuuden kehittymiseen noin 50 prosenttia, myös eräät mielenterveyshäiriöt sekä jotkut sosiaaliset tekijät voivat lisätä riskiä. Riippuvuus voi kehittyä missä iässä tahansa ja se on miehillä yleisempää kuin naisilla. Riippuvuutta aiheuttavia aineita on useita erilaisia, kuten alkoholi, nikotiini, opiaatit ja bentsodiatsepiinit. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2014.)

Päihde- ja huumeriippuvuuteen liittyy tavallisesti fysiologisen riippuvuuden kehittyminen, jolloin käyttäjän toleranssi kasvaa tai hänellä ilmenee päihteen käytön lopettamista seuraavina päivinä eriasteisia vieroitusoireita, kuten vapinaa, hikoilua, pahoinvointia, sydämentykytystä, korkeaa verenpainetta, levottomuutta, päänsärkyä ja unettomuutta. Vieroitusoireet saavat henkilön usein jatkamaan päihteiden käyttöä haitoista huolimatta. On myös mahdollista, että riippuvuus ilmenee ilman merkittävää toleranssia tai vieroitusoireita. Tällöin riippuvuus on luonteeltaan psykologista riippuvuutta, perustuen aineen tuottamaan euforiaan, mieltä kiihottaviin aistiharhoihin tai muihin toivottuihin psyykkisiin vaikutuksiin. (Huttunen 2015.)

Riippuvuudessa on kyse fyysisen riippuvuuden ohella myös psyykkisestä riippuvuudesta, joka ilmenee käytön pakonomaisena tarpeena, myös vieroitusoireiden hävittyä. Nautittu alkoholi siirtyy verenkierron välityksellä aivoihin vaikuttaen keskushermostoon. Alkoholin vaikutus aivoihin on alkoholiriippuvuuden kehittymisen kannalta keskeisin tekijä. Toistuva alkoholin käyttö saa aivoissa aikaan adaptiivisia muutoksia, kuten toleranssin kehittymisen, minkä seurauksena alkoholin huumalluttava vaikutus vähenee. Aivojen mielihyväradan (tegmentumin alueelta alkavien hermoratojen solut vapauttavat alkoholin ja muiden päihteiden vaikutuksesta dopamiinia accumbens-tumakkeessa sekä etuaivokuoressa) uskotaan olevan riippuvuuden kehittymisen kannalta hyvin keskeisessä asemassa. (Aalto et.al 2015,13, 36, 61.)

Alkoholiriippuvuuden mukanaan tuomat haitat voivat olla terveydellisiä, sosiaalisia tai taloudellisia ja ne kohdistuvat monesti yksilön itsensä lisäksi hänen lähiympäristöönsä sekä yhteiskuntaan. Tyypillisimpiä sosiaalisia haittoja ovat muun mu-

assa avio-ongelmat, lasten laiminlyönti, ihmissuhdeongelmat, työelämän ongelmat, syrjäytyminen sekä perheväkivalta. Pitkäaikaiskäytössä haittoja ovat elin-
vauriot (maksakirroosi, haimatulehdus, aivovauriot), alkoholiriippuvuus sekä ras-
kaana olevilla sikiövauriot. Lisäksi alkoholin runsas käyttö lisää riskiä tapaturmiin,
liikennejuoppoutteen, väkivaltaan, myrkytyskuolemiin sekä sydänakkikuolemiin.
(Aalto et.al 2015, 13, 37.)

2.2 Äitiys ja päihdeongelma

Äitiys, samoin kuin päihteidenkäyttö ovat vahvasti latautuneita käsitteitä Suo-
messa sekä muissa länsimaissa. Äitiyteen liittyvät vaatimukset ovat usein kovia.
Lisäksi moraalikoodit ja uskomukset, joita äitinä olemiseen liittyy, muuttuvat hi-
taasti. Äitiyteen liitetään usein ominaisuuksia, joita ovat muun muassa hoivaava,
uhrautuva, kodin sydän, voimakas, lempeällä tavalla tiukka, täydellinen ja pys-
tyvä. Hyvän äidin ominaisuudet ovat usein kulttuurisidonnaisia ja siksi vaikeasti
määriteltävissä. Kun äiti toimii näitä odotuksia vastaan, esimerkiksi käyttämällä
laittomia päihteitä, ovat mielikuvat kaukana äitiyden ihanteista. Hyvän äitiyden
raamien ulkopuolelle joudutaan silloin, kun äiti ei kykene huolehtimaan lapses-
taan (Sinko & Virokannas 2009, 104). Vastausta siihen, millainen hyvä äiti on, voi
hakea kulttuurisista ajattelutavoista, mielikuvista ja käsityksistä. Käsitykset hy-
västä äidistä vaihtelevat kulttuurista riippuen (Tähtinen 2014, 9).

Äidin raskaudenaikaisesta huumeiden käytön vaikutuksista sikiön kehitykseen on
melko runsaasti tutkittua tietoa, mutta käytön vaikutusta lapsen myöhempään ke-
hitykseen on tutkittu vähemmän. Riippuvuusongelmaa sairastava vanhempi elää
ristiriidassa: toisaalta hän haluaa suojella lastaan ja olla hyvä vanhempi, mutta
samanaikaisesti huumeet saavat hänet toimimaan toisin. (Niemelä et.al 2003,
327-331.)

Päihderiippuvaisen äidin ja vauvan yhteistä alkua vaikeuttavat monet asiat. Näitä
ovat muun muassa huoli lapsen terveydestä ja kehityksestä, syyllisyys, pelko so-
siaaliviranomaisten suhtautumisesta päihderiippuvaisuuteen, sekä usein vaikea
psykososiaalinen ja henkilökohtainen elämäntilanne. Päihteitä käyttävät äidit kär-
sivät usein monista sosiaalisista ongelmista, kuten taloudellisista vaikeuksista,

heikosta tukiverkostosta, asunnottomuudesta ja psyykkisestä oireilusta. Negatiivisen vaikutuksen vanhemmuuteen tekee yleensä nimenomaan päihteitä käyttävän äidin psyykinen oireilu. Tutkimusten perusteella kuitenkin päihdeäitien asenne äitiyteen ei eroa ei-riskiäitien asenteesta, vaikka käytännön hoivaamisen tasolla onkin usein moninaisia ongelmia. Jo odotusaikana äiti saattaa liittää vauvaan odotuksia, äidillä saattaa olla toive siitä, että syntyessään vauva tulee muuttamaan koko hänen elämänsä paremmaksi ja päihdeongelma katoaa kuin itseltään. (Niemelä et.al 2003, 327-331.)

Vaikeasti päihderiippuvaisten on poikkeuksellisen usein todettu kokeneen turvattomuutta ja traumaattisia tapahtumia lapsuuden perheissään. Vaikka äiti olisi lopettanut päihteiden käytön jo raskausaikana, on äidin kuormittunut mieli usein riskitekijä hänen ja lapsen vuorovaikutussuhteelle ja se vaikuttaa myös lapsen psyykkiseen kehitykseen. Kuitenkin raskaus- ja pikkulapsiaika on useimmille päihdeongelmaisille naisille aikaa, jolloin he ovat motivoituneita hoitamaan itseään ja päihdeongelmaansa sopivan tuen avulla. (Silven 2010, 154-155.)

Vanhemman päihteiden käyttö aiheuttaa lapselle monenlaista huolta. Esimerkiksi vanhemman käytöksen muuttuminen päihteiden vaikutuksen alaisena on lapselle vaikea asia. Vanhemman käytös voi muuttua arvaamattomaksi ja lapsen on vaikea ymmärtää hänen käytöstään. Vanhemman päihteiden käytön seuraukset ovat lapselle sitä suuremmat, mitä enemmän päihteiden käyttöön liittyy impulssikontrollin vaikeutta ja väkivaltaisuutta. Etenkin huumeiden käyttöön liittyy myös vanhemman kaiken ylittävä tarve saada seuraava huumeannos. Tämä tarve ylittää usein lapsen tarpeet, jolloin lapsi voi jäädä täysin ilman huolenpitoa. (Puura 2008.)

3 Äitiys ja varhainen vuorovaikutus

3.1 Äitiyden määrittelyä

Äitiyden määrittely ja siihen suhtautuminen ovat vaihdelleet ajasta ja paikasta riippuen. Vaikka äitiys nähdään jatkuvasti muuttuvana, siihen kuitenkin näyttäisi liittyvän vaikeasti muutettavia ja pitkään säilyneitä käsityksiä, sekä kulttuurisia odotuksia. Pitkälle 1800-luvulle asti äidin tehtävä oli synnyttää lapsia, ei niinkään

kasvattaa ja hoivata heitä. Nykyään äidin tehtäväksi katsotaan nimenomaan lasten kasvatusta ja hoivaaminen. Kun puhutaan äitiydestä, viitataan usein toimintaan ja ominaisuuteen. Naisella katsotaan olevan ominaisuuksia, jotka tekevät hänestä äidin ja äidillisen. Äitiys on myös toisaalta toimintaa, joka on kytköksissä äidin olemassa oleviin ominaisuuksiin. (Varjus, 2008, 8-10.)

Äidiksi tuleminen on yksi naisen elämän suurimpia, sopeutumista vaativia muutoksia. Äidiksi tullessaan naisen täytyy omaksua aivan uudenlainen rooli osaksi omaa identiteettiään. Äitiyttä kuvataan usein prosessina, johon liittyy valintoja, kokemuksia, sekä muutoksiin sopeutumista. (Ensi- ja turvakotien liitto 2016.)

Äitiyden tunne voi kehittyä vain äidin ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa. Äitiyden syntyminen voidaan nähdä kaksivaiheisena tapahtumana. Ensimmäisessä vaiheessa lapsi alkaa tutustua äitiinsä ja äiti lapseen. Toisessa vaiheessa lapselle ja äidille alkaa muodostua kuva itsestään: vauvalle alkeellinen kuva omasta itsestään ja äidille kuva itsestään juuri tämän lapsen äitinä. Vuorovaikutuksessa lapsen kanssa ollessaan äiti löytää oman ydinäitiyden tunteen. Ydinäitiyden kokemuksen muodostavat omien hoitotapojen muotoutuminen, äidin psyykkisten ja ruumiillisten kokemusten integroituminen sekä vauvan kanssa koetut tunteet. (Niemelä et.al 2003, 237, 250.)

3.2 Varhainen vuorovaikutus

Varhaislapsuudeksi katsotaan yleensä lapsen ensimmäiset ikävuodet 0-3. Varhaislapsuuden aikainen kehitys toimii perustana myöhemmin opittaville tiedoille ja taidoille. Alle 3-vuotiaana aivojen muovautuvuus ja alttius uusien asioiden omaksumiselle on poikkeuksellisen suurta. Lapsi oppii jo ensimmäisinä elinkuukausinaan koko ajan, jopa nukkuessaan. (Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Nurmi, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 19.) Lapsen aivot ovat neurobiologisesti hyvin varustetut, vaikka vastasyntyneen keho on fyysisesti avuton. Heti syntymänsä jälkeen vauva erottaa puheääntä ja kasvonilmeitä. Tästä voidaan päätellä, että luonto on virittänyt aivot havaitsemaan eroja toisen ihmisen ilmeissä, eleissä ja asennoissa. (Silven 2010, 52-53.)

Raskausaikana odottavan äidin mieli järjestyy uudelleen. Tämä on äitiyden kehittymisen kannalta hyvin tärkeää, sillä äiti prosessoi ajatuksiaan, tunteitaan ja risiititojaan. Vauva ja varhainen vuorovaikutus herättävät äidissä mielikuvia hänen omista varhaisvaiheistaan, hyvistä kasvun kokemuksista, mutta myös sen puutteista ja mahdollisista traumaista. (Silven 152, 2010.)

Varhainen vuorovaikutus on lapsen kehityksen kannalta hyvin tärkeää. Jo syntymästään saakka lapsi pyrkii tutkimaan ympäristöään ja olemaan vuorovaikutuksessa häntä hoitavien ihmisten kanssa. Ihan aluksi kosketus- ja näköhavaintoihin perustuva vuorovaikutus on etusijalla. Vuorovaikutuksessa lapsi oppii, millä keinoin hän voi saada lohtua ja turvaa sekä herättää vanhemman huomion. (Ahonen et. al. 2006, 29.) Riittävän hyvä varhaisen vuorovaikutuksen laatu tukee lapsen psyykkistä terveyttä. Varhaiset negatiiviset kokemukset puolestaan voivat muuttaa aivojen toimintaa ja rakennetta. Vanhempi kykenee nauttimaan lapsestaan, kun vuorovaikutus lapsen kanssa toimii hyvin (Terveyskirjasto 2016).

Lapsi tarvitsee aikuisen, yleensä äidin tai isän tai molemmat, johon hän voi solmia tunnesuhteen. Perusturvallisuuden kehittyminen on ensimmäisinä elinvuosina tärkeää lapsen kehittymisen kannalta. Kun puhutaan varhaisesta vuorovaikutuksesta, tarkoitetaan kaikkea lapsen ja vanhempien yhdessä olemista, kokemista ja tekemistä ensimmäisinä ikävuosina. Varhaisessa vuorovaikutuksessa lapsen ja vanhemman välille syntyy kiintymyssuhde. Varhaisissa vuorovaikutussuhteissa onnistuminen ja niissä perusturvallisuuden luominen on edellytyksenä myöhemmille ihmissuhteille ja luo pohjaa esimerkiksi minäkuvan ja empatiakyvyn rakentumiselle. Riittävä perusturva mahdollistaa lapselle sen, että hän kykenee tutkimaan ympäristöään, leikkimään ja oppimaan uutta. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2016.)

Hyvän varhaisen vuorovaikutuksen tuntomerkkeinä voidaan pitää muun muassa sitä, että vanhempi on herkkä lapsen viesteille ja pystyy vastaamaan niihin. Tästä muodostuu lapselle mielikuva siitä, että hän on tärkeä, ja että maailma on turvallinen paikka. Vanhempi välittää vauvaa hoitaessaan katseellaan, kosketuksellaan ja äänenpainollaan lapselle sitä, että hän on rakastettu ja erityinen. Lapsi oppii tunnistamaan tunteitaan ja tarpeitaan vanhemman avulla, samoin kuin vanhempi pyrkii ymmärtämään lapsen tunnetiloja ja jakamaan niitä hänen kanssaan.

Jos lapsen tarpeita laiminlyödään jatkuvasti, tai jos hän kokee pettymyksiä liian usein, hänen on vaikea luottaa itseensä tai elämään ylipäätään. Lapsi voi kokea turvattomuutta, yksinäisyyttä tai hylätyksi tulemista. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2016.)

Äidin sensitiivisyys on lapsen kehityksen kannalta keskeisessä roolissa vauvan viestittäessä tarpeistaan ja kommunikoidessaan äidin kanssa. Epätasapainoinen vuorovaikutus vaikeuttaa turvallisuuden tunteen ja perusluottamuksen muodostumista. Vuorovaikutus äidin ja vauvan välillä on suhde, johon kuuluvat emotionaalisten ilmaisujen sisältö, ajoitus, intensiteetti sekä molempien temperamentti-piirteet ja oppimiskokemukset. (Nätkin 2006, 236, 238-240.)

3.3 Kiintymyssuhde

Kiintymyssuhdeteorian isänä pidetään John Bowlbya (1907-1990), joka tutki eläinten leimautumista. Bowlbyn teorian mukaan turvallisuuden tarve ja pyrkimys pysyä mahdollisimman lähellä hoitavaa aikuista vaaratilanteissa säätelevät ihmislapsen varhaiskehitystä. Bowlby itse on kuvannut teoriaansa yritykseksi käsitteellistää ihmisen taipumusta muodostaa voimakkaita tunnesiteitä toisiin ihmisiin sekä selittää niitä ahdistuksena, vihamielisyytenä, depressiona ja tunteiden eristämisenä ilmeneviä stressin muotoja, jotka aiheutuvat tahattomista erokokemuksista ja menetyksistä. (Sinkkonen 2004, 120(15):1866-1873.)

Kiintymyssuhdeteorian mukaan pieni lapsi muodostaa kiintymyssuhteen läheisiin ihmisiin perheen piirissä, yleensä biologiseen äitiin, mutta myös kehen tahansa muuhun, kuten isään, päivähoitajaan tai adoptiovanhempaan. Tästä kiintymyssuhteesta lapsi saa turvaa, lohtua ja tarvitsemaansa hoivaa. Lapsi kiintyy niihin ihmisiin, jotka säilyttävät häneen fyysisen ja psyykkisen yhteyden, sekä omistautuvat hänelle. (Silven 2010, 70-71.)

Lapsella on synnynnäisesti tarve suuntautua toista ihmistä kohti. Hoivaavan aikuisen läsnäolo on vauvalle välttämätöntä, joten kiintymyssuhteen muodostuminen vaatii vain vähän virikkeitä. Yleensä vauvan ja hoitajan välille muodostuu aina jonkinlainen kiintymyssuhde, vaikka se ei aina olekaan myönteinen. Vaikka vauvat sopeutuvat hyvin monenlaisiin hoivaamiskokemuksiin, ovat silti pitkäkestoinen stressi ja laiminlyönnit vahingollisia lapsen kehittyvälle keskushermostolle

(Sinkkonen 2004, 120(15):1866-73). Tutkimukset ovat osoittaneet, että vauva voi muodostaa kiintymyssuhteita moniin eri ihmisiin. Kiintymyssuhde muodostuu kokemuksista, joissa lapsi on vuorovaikutuksessa läheisten ihmisten kanssa. Ensimmäisinä ikävuosinaan lapsella voi olla kolmesta viiteen rinnakkaista kiintymyssuhdetta, ja kiintymyssuhde äitiin voi muodostua erilaiseksi kuin suhde isään tai sisarukseen (Silven 2010, 71).

Vauvalle on tärkeää kiintyä vanhempaansa, sillä se luo pohjaa turvallisuuden tunteelle. Kun lapsi on turvallisesti kiintynyt vanhempaansa, hän kokee, että vanhempi on saatavilla ja auttaa häntä tarvittaessa. Jos kiintymyssuhde on turvaton, lapsi ei koe näitä tunteita (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2016). Tunneherkyys toimii edistävänä tekijänä turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisessa. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi voi ilmaista avoimesti ja monipuolisesti tunteitaan ja turvautua vanhempaansa. (Silven, 2010, 152.)

Luottavaisessa ja turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi voi tuoda vuorovaikutuksessa esille kaikkia tuntemiansa tunteita, ilman että pelkää joutuvansa hylätyksi. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi voi luottaa hoitajaansa ja täten hän uskaltaa tutustua ympäristöönsä ja oppia uutta. Turvallisella kiintymyssuhteella on todettu olevan yhteys suotuisaan sosiaaliseen kehitykseen. (Kalland & Sinkkonen 2016.)

Välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi on todennut, että hoitaja odottaa lapselta kykyä selviytyä tunnemyrskyistä itsenäisesti. Lapsi on oppinut, että kielteiset tunteet vievät hoitajan pois hänen luotaan, joten lapsi tukahduttaa tunteensa. Välttelevästi kiinnittynyt lapsi seuraa aikuisen reaktioita ja pyrkii omalla käytöksellään vastaamaan niihin toivotulla tavalla. Tästä seurauksena voi olla se, että lapsen kosketus omiin tunteisiin, varsinkin kielteisiin, voi kadota. (Kalland & Sinkkonen 2016.)

Jos lapsen hoivaaja on tunnereaktioissaan epäjohdonmukainen ja ailahtelevainen, voi heidän välilleen syntyä ristiriitainen kiintymyssuhde. Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa lapsi saa toisinaan toivomiansa reaktioita, mutta ei voi olla varma mikä reaktion aiheuttaa. Ajan myötä lapsen suhde hoivaajaan voi muuttua vihamielis-riippuvaiseksi. (Kalland & Sinkkonen 2016.)

4 Päihdetyö ja lastensuojelu

Vanhempi tai muu huoltaja on pääosin vastuussa lapsesta ja tämän kehityksestä. Tähän tehtävään on kuitenkin oikeus saada apua myös yhteiskunnalta. Mikäli vanhempi ei kykene huolehtimaan lapsen hyvinvoinnista, on lastensuojelun tehtävänä huolehtia siitä. Suomessa lastensuojelulaki määrittää kaikki lastensuojelutoimet. Lastensuojelulain 4§ on määritelty lastensuojelun keskeiset periaatteet. (Lastensuojelun keskusliitto 2016.)

Lastensuojelun keskeisiin periaatteisiin kuuluu lapsen suotuisan kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen sekä vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden tukeminen kasvatuksen ja huolenpidon saralla. Lastensuojelun tulee pyrkiä ehkäisemään ja puuttumaan ajoissa lapsen ja perheen ongelmiin. Lapsen etu tulee ottaa ensisijaisesti huomioon aina arvioitaessa ja toteutettaessa lastensuojelua tai sen tarvetta. (Lastensuojelulaki 2007/417 4§.)

Lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaadi. Kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen, se on järjestettävä viivytyksettä. Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. (Lastensuojelulaki 2007/417 4§.)

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 5§ mukaan kaikissa sosiaalihuollon lasta koskevissa toimissa on ensisijaisesti muistettava lapsen etu. On myös tärkeää huomioida se, että eri toimenpidevaihtoehtojen sekä ratkaisujen tulee turvata lapsen tasapainoista kehitystä ja hyvinvointia, mahdollistaa iän ja kehitystason mukaista huolenpitoa, tarjota turvallinen kasvuympäristö sekä fyysinen että psyykinen koskemattomuus ja mahdollistaa itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 24§:ssa on asetus päihdetyöstä. Päihdetyön tarkoituksena on tukea päihteettömyyttä sekä vähentää ja poistaa päihteisiin liittyviä turvallisuutta ja hyvinvointia vaarantavia tekijöitä. Lain mukaan sosiaalihuollon päihdetyöhön kuuluvat ohjauksen ja neuvonnan lisäksi sosiaalihuollon erityispalvelut, jotka on suunnattu päihteiden ongelmakäyttäjille ja heidän läheisilleen,

sekä muut laissa määrätyt päihteettömyyttä tukevat ja ongelmakäytön vuoksi tarvittavat sosiaalipalvelut, kuten sosiaalityö ja -ohjaus, perhetyö, asumis- ja laitospalvelut, kasvatus- ja perheneuvonta sekä päihde- ja mielenterveystyö. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Raskaana olevalla henkilöllä on oikeus saada välittömästi riittävät päihteettömyyttä tukevat sosiaalipalvelut. Sosiaalihuollossa tehtävä päihdetyö on suunniteltava ja toteutettava siten, että se muodostaa toimivan kokonaisuuden muun kunnassa tehtävän päihdetyön ja mielenterveystyön kanssa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 24§.)

Päihdeongelmalle tyypillistä on sen peittely ja salailu. Siksi on tärkeää selvittää vanhempien päihteiden käyttöä palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä ja kiinnittää siihen erityistä huomiota. Oikea-aikaiset palvelut ja tukitoimet ovat suuressa roolissa päihteiden käytön selvittämiseksi. Yksi suuri syy lasten huostaanottoihin on juuri vanhempien päihteiden käyttö. Lastensuojelun arviointiin tulisi entistä enemmän sisältyä lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen arviointia sekä erilaisia menetelmiä, kuten Audit-kysely päihteiden käytön selvittämiseksi. Lastensuojelulain 25§ määrittelee ilmoitusvelvollisuuden laajalle joukolle julkishallinnon toimijoita sekä monille muille lasten ja nuorten parissa toimiville tahoille. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2016.)

Ilmoitusvelvollisuus alaisuudessa työskentelevien ammattihenkilöiden tulee salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa viipymättä kunnan sosiaalihuollon vastaavalle toimielimelle, mikäli he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka huolenpidon tai hoidon tarve, oma käyttäytyminen tai kehitystä mahdollisesti vaarantavat olosuhteet edellyttävät mahdollisia lastensuojelun tarpeen selvityksiä. (Lastensuojelulaki 2007/417 25§.)

Suomessa päihteiden käyttö on lisääntynyt ja sen myötä ongelmia ilmenee myös aiempaa enemmän pikkulapsiperheissä. Tutkimukset osoittavat, että noin kuu-
della prosentilla raskaana olevista suomalaisista on päihdeongelma. Tämä tarkoittaa sitä, että vuosittain noin 3600 sikiön kehitys on vaarassa päihdeongelman vuoksi. Vuosittain Suomessa syntyy noin 600 alkoholin takia jollain tavalla vaurioitunutta lasta. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2016.)

Päihdekuntoutuksen edetessä perheiden suhtautuminen kuntoutukseen muuttuu usein myönteisemmäksi. Samalla vanhempi ymmärtää tilanteen, jossa perhe on elänyt päihdeongelman aikana ja kykenee hyödyntämään lastensuojelun tarjoaman tuen. Lastensuojelun rooli vanhemman päihdekuntoutuksessa on keskeinen. Lapsilähtöinen ajattelu on tärkeää ja se on myös perusta eri tahojen yhteistyölle. Lastensuojelun ja päihdekuntoutuksen työntekijän lisäksi tärkeitä yhteistyötahoja ovat esimerkiksi neuvola, päivähoido ja koulu. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2016.)

Päihdeongelmaisia äitejä voidaan pitää hankalana asiakasryhmänä heidän päihdeidenkäyttönsä vuoksi, vaikka juuri he olisivat erityisen tuen tarpeessa kehittyäkseen vanhempana. Varhaisen vuorovaikutuksen syntymisen vuoksi olisi tärkeää, että päihdeongelmaa ja vuorovaikutussuhdetta hoidettaisiin yhtä aikaa. Pelkän päihdeongelman tai varhaisen vuorovaikutuksen hoitaminen ei yksin ole riittävää. Vauvan tarpeiden ymmärtäminen sekä niihin vastaaminen ovat avainasemassa luotaessa suhdetta vanhemman ja vauvan välille, vanhemmuuden roolin löytyminen ja sen ymmärtäminen motivoivat päihdeettömyyteen. Suhteen rakentaminen lapseen on mahdollista elettäessä arkea yhdessä. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2016.)

5 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tarkoitus on kirjallisuuskatsauksen keinoin selvittää päihderiippuvuuden vaikutuksia äidin ja lapsen väliseen varhaiseen vuorovaikutukseen. Äidin raskauden aikaisesta päihdeiden käytöstä ja sen vaikutuksesta sikiöön löytyy melko runsaasti tutkimuksia, mutta päihderiippuvuudesta ja varhaisesta vuorovaikutuksesta vähemmän.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda näkyväksi päihdeongelman vaikutukset varhaiseen vuorovaikutukseen äidin ja lapsen välillä ja sitä kautta tuottaa tietoa ilmiöstä sosiaalialan ammattilaisille heidän työnsä tueksi.

Tutkimuskysymyksiämme ovat:

Millä tavoin äidin päihderiippuvuus vaikuttaa äidin ja lapsen väliseen varhaiseen vuorovaikutukseen?

Miten päihdeongelmaisen äidin ja lapsen varhaista vuorovaikutusta voidaan tukea?

6 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsauksella tarkoitetaan tieteellistä menetelmää, jolla kerätään jo olemassa olevaa tietoa ja tarkastellaan sitä. Kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan rajatun aihealueen puitteissa yhdistellä ja arvioida erilaisten tutkimusten tuloksia. Kirjallisuuskatsauksella voidaan myös arvioida jo olemassa olevaa teoriaa. Sen avulla voidaan sekä tunnistaa ongelmia että luoda kokonaiskuvaa käsiteltävästä aihekokonaisuudesta. Kirjallisuuskatsaukset voidaan jakaa kolmeen tyyppiin: kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen, systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen ja meta-analyysiin. (Salminen 2011, 3.) Lisäksi kirjallisuuskatsauksen avulla saadaan tietoa siitä, miten paljon tutkimustietoa aiheesta on olemassa ja millaista tutkimus on sisällöllisesti ja menetelmällisesti. Kirjallisuuskatsauksella voidaan tarkoittaa laajempaa tutkimuskokonaisuutta tai vain kahden tutkimuksen käsittelyä (Johansson, Axelin, Stolt & Ääri 2007, 3-5.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on ehkä yleisimmin käytetty muoto kirjallisuuskatsauksista. Sitä voidaan sanoa yleiskatsaukseksi, jossa käytetyt aineistot ovat laajoja. Tutkittava ilmiö pystytään kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla kuvaamaan laaja-alaisesti ja tutkimuskysymykset ovat usein väljempää kuin systemaattisessa katsauksessa. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on kuvailevaa kirjallisuuskatsausta laajempi ja siinä aineisto seulotaan tarkemmin. (Salminen 2011, 6.)

6.1 Hakuprosessi

Opinnäytetyön aineiston hakuprosessi suoritettiin loka- ja marraskuussa 2016 käyttämällä Saimia Finnan lisäksi Ebscon, Science Directin sekä PubMedin full

text tietokantoja. Etukäteen määritellyt sisäänotto- ja poissulkukriteerit ohjasivat hakuprosessia, jonka tekijät suorittivat omilla tahoillaan. Näitä kriteerejä olivat seuraavat: korkeintaan kuusitoista vuotta (16) vuotta vanha, suomen- tai englanninkielinen alkuperäistutkimus. Aikaraja perustui siihen, että tuoreempaa tutkimustietoa olisi ollut liian vähän saatavilla. Opinnäytetyössä käytettävien hakusanojen määrittelyyn käytettiin apuna yleistä suomalaista asiasanastoa (YSA), hakusanat käännettiin englanniksi sanakirjan avulla. Opinnäytetyön suomenkielisiä hakusanoja olivat päihdeongelma, päihderiippuvuus alkoholi, huumeet, lapsi, varhainen vuorovaikutus, kiintymyssuhde, äiti sekä äitiys. Englanninkieliset hakusanat olivat maternal substance abuse, alcohol, drugs, child, early interaction, attachment relationship, motherhood, substance dependency ja mother.

Ennen varsinaista hakuprosessia suoritettiin määriteltyjä hakusanoja käyttäen pieni koehaku, jotta pystyimme varmistumaan hakusanojemme olevan käytössä olevia asiasanoja. Tietokantahauilla saaduista tutkimusartikkeleista luettiin otsikot, joiden perusteella valittiin opinnäytetyöhön sopivat artikkelit. Tämän jälkeen valituista artikkeleista luettiin tiivistelmät, joiden perusteella osa tutkimusartikkeleista jäi pois kirjallisuuskatsauksesta, koska asiayhteyttä ei ollut riittävästi. Opinnäytetyön liitteenä (Liite 2) on kaavio tutkimukseen hyväksytyistä alkuperäistutkimuksista ja tutkimusartikkeleista, sekä käytetyt tietokannat ja hakusanat.

6.2 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota käytetään kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Sen avulla aineistoa voidaan tiivistää, jolloin tutkittavaa ilmiötä voidaan kuvata yleistävästi. Sisällönanalyysin avulla voidaan myös esittää tutkittavien ilmiöiden väliset suhteet. Sisällönanalyysin tavoitteena on aineiston laaja mutta tiivis esittäminen. Sisällönanalyysiin liittyy sekä vahvuuksia että heikkouksia, toisaalta se antaa mahdollisuuden sensitiivisyyteen ja tutkimusasetelman joustavuuteen, mutta toisaalta sitä pidetään hyvin yksinkertaisena tekniikkana. Sisällönanalyysi ei etene suoraviivaisesti, joten sen käyttö on usein monimutkaisempaa. Sisällönanalyysi voidaan jakaa induktiiviseen, eli sisältölähtöiseen, ja deduktiiviseen, eli teorialähtöiseen sisällönanalyysiin. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 165-167.)

Opinnäytetyössämme aineisto on käsitelty aineistolähtöisesti eli induktiivisesti. Kun aineiston haku oli valmis, englanninkieliset artikkelit suomennettiin. Suomenosprosessia ohjasivat koko ajan ennalta asetetut tutkimuskysymykset, joihin kumpikin tekijä etsi vastauksia. Poimimme löytämistämme tutkimuksista keskeisiä asioita ja saimme niistä vastaukset tutkimuskysymyksiimme.

7 Tulokset

Käsitlemme tässä osiossa tutkimuskysymyksiimme saatuja tuloksia: vaikuttaako äidin päihderiippuvuus äidin ja lapsen väliseen varhaiseen vuorovaikutukseen sekä miten äidin ja lapsen varhaista vuorovaikutusta voidaan tukea?

Jaottelemme tässä osiossa tutkimusten tulokset tutkimuskysymyksiemme mukaisesti. Opinnäytetyössä käytettyyn aineistoon kuului viisi englanninkielistä ja yksi suomenkielinen alkuperäistutkimus. Opinnäytetyössämme käytetyistä tutkimuksista kolme oli suomalaisia, kaksi norjalaista ja yksi yhdysvaltalainen. Tutkimukset, niissä käytetyt tutkimusmenetelmät ja keskeiset tulokset esitellään tarkemmin liitteenä olevassa taulukossa (Liite1).

7.1 Päihteiden käytön vaikutus varhaiseen vuorovaikutussuhteeseen

Varhainen vuorovaikutus on lapsen kehityksen kannalta hyvin tärkeää. Jo syntymästään saakka lapsi pyrkii tutkimaan ympäristöään ja olemaan vuorovaikutuksessa häntä hoitavien ihmisten kanssa (Ahonen et.al 2006, 29). Tässä kappaleessa esittelemme löytämiämme tuloksia siitä, vaikuttaako äidin päihteiden käyttö äidin ja lapsen väliseen varhaiseen vuorovaikutukseen.

Norjassa vuonna 2014 tehdyssä tutkimuksessa, *Patterns of mother–infant interaction from 3 to 12 months among dyads with substance abuse and psychiatric problems* tutkittiin raskaana olevia päihdeongelmaisia äitejä, mielenterveysongelmaisia äitejä, sekä äitejä joilla näistä kumpaakaan ongelmaa ei ollut. Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia pitkän aikavälin kehitystä päihteitä käyttävien ja psyykkisistä ongelmista kärsivien äitien ja lasten vuorovaikutussuhteessa lapsen

ensimmäisen elinvuoden aikana. (Haabrekke, Moe, Siqveland & Wentzel- Larsen 2014.)

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että päihdeongelmaiset äidit olivat kaikista huonoimmassa sosiaalisessa asemassa, koska he olivat nuorempia, vähemmän koulutettuja ja useimmiten yksinhuoltajia kuin muut psyykkisistä ongelmista kärsivät ja niin sanotut tavalliset äidit. Päihdeongelmaisilla äideillä oli havaittavissa myös enemmän epäsosiaalisia luonteenpiirteitä kuin kahdella muulla ryhmällä. Sekä päihdeongelmaiset että psyykkisesti sairaat äidit eivät kyenneet yhtä osallistuvaan ja tehokkaaseen vuorovaikutukseen 12 kuukautta vanhan lapsen kanssa kuin niin sanotut tavalliset äidit. Lisäksi päihdeongelmaisilla äideillä oli enemmän vaikeuksia kaikissa vuorovaikutuksen osa-alueissa 12 kuukauden ikäisen lapsen kanssa kuin muilla ryhmillä. (Haabrekke et.al 2014.)

Raskauden aikaisia psyykkisiä ongelmia ilmeni päihteiden käyttäjillä ja psyykkisesti sairailta. Tutkimus osoitti, että päihteitä käyttävien äitien lapsilla oli negatiivisin mieliala, eivätkä he kyenneet mukautuvaan käyttäytymiseen ja viestintään 12 kuukauden iässä yhtä hyvin kuin muut lapset. Päihdeongelmaisten äitien ja heidän lastensa välinen vuorovaikutus oli puutteellisempaa verrattuna kahteen muuhun ryhmään. Päihdeongelmainen äiti ja hänen lapsensa voivat olla vaikea olla vuorovaikutuksellinen pari toisilleen: molemmat kohtaavat useita esteitä, jotka saattavat häiritä vuorovaikutuskapasiteettia, mikä johtaa ihmissuhteiden häiriöihin ja epäonnistumiseen solmittaessa emotionaalisia siteitä. (Haabrekke et.al 2014.)

Psyykkisesti sairaiden äitien vuorovaikutusongelmat vauvan kanssa paranivat 3-12 kuukauden aikana, kun taas päihdeongelmaisten äitien vuorovaikutusongelmat lisääntyivät. Tutkimusten tulokset osoittivat, että nämä heikossa asemassa olevat perheet tarvitsevat sekä yksilöllistä että äiti-lapsi- pariin pitkäaikaista seuranta ja tukea vuorovaikutusongelmien hoitamiseksi. (Haabrekke et.al 2014.)

Toinen norjalaistutkimus *The impact of optimality on maternal sensitivity in mothers with substance abuse and psychiatric problems and their infants at 3 months* vuodelta 2011 oli tutkimusasetelmaltaan samankaltainen kuin Haabrekke et.al tutkimus. Myös Moen et.al (2011) tutkimuksessa tutkittiin päihdeongelmaisia ja

psykkisesti sairaita äitejä sekä niitä äitejä, joilla kumpaakaan edellä mainituista ongelmista ei ollut. Tutkimuksen mukaan äitien kykyyn olla herkkä vuorovaikutuksessa lapsen kanssa vaikuttivat hänen aikaisemmat ihmissuhdekokemuksensa ja hänen vuorovaikutussuhteissa sisäistämänsä positiiviset tai negatiiviset kuvat äiti-lapsi- vuorovaikutussuhteesta. Lisäksi todettiin, että äidin sosioekonominen asema vaikutti merkittävästi äidin herkkyyteen vuorovaikutuksessa. Eniten ongelmia herkkyydessä oli päihteitä käyttävillä äideillä sekä psykkisesti sairailta äideillä, joilla sosioekonominen asema oli huonompi. Äidin oma historia vaikutti myös äidin ja lapsen väliseen vuorovaikutussuhteeseen. Päihdeongelmaisten ja psykkisesti sairaiden äitien lapset olivat tutkimuksen mukaan lääketieteellisesti haavoittuvammassa asemassa kuin verrokkiryhmän lapset. (Moe, Siqveland & Smith 2011.)

Suomalaisessa, vuonna 2001 julkaistussa *An early report on the mother-baby interactive capacity of substance-abusing mothers* (Pajulo et.al 2001) tutkimusartikkelissa tutkittiin hoidossa olevien alkoholi- ja huumeongelmaisten äitien vuorovaikutteista käyttäytymistä sekä psykososiaalisia tilanteita. Tutkimuksen mukaan päihdeäitien ryhmässä esiintyi enemmän masennusoireita kuin verrokkiryhmässä, kun taas itsesyttöksiä mitattiin yhtä paljon kummassakin ryhmässä. Äidin masennus itsessään vaikuttaa suuresti varhaisen vuorovaikutuksen kehittymiseen siihen liittyvien oireiden, kuten surullisuuden ja kiinnostuksen puutteen vuoksi. Tutkimuksessa tuli myös ilmi, että päihdeäitiryhmässä esiintyi verrokkiryhmää enemmän vaikeuksia sosiaalisissa suhteissa ja ympäristöissä. Päihdeäidit kokivat myös saavansa vähemmän sosiaalista tukea kuin verrokkiäidit. Osaltaan tähän vaikuttavat myös taustat; päihdeäidit olivat verrokkiäitejä useammin yksinhuoltajia, matalasti koulutettuja ja työttömiä. (Pajulo, Savonlahti, Sourander, Ahlquist, Helenius & Piha 2001.)

Päihdeäitien ryhmällä havaittiin kohonneita lukuja äidin vuorovaikutuksen muuttujissa, tämä ero myös ajan myötä kasvoi verrokkiryhmään verrattuna. Kliinisten kokemusten perusteella päihdeäideillä esiintyy usein vaikeuksia sopeutua ja tukea lapsen kehityksellisiä saavutuksia. Lapsen kehittyessä ja tuodessa aiempaa aktiivisemmin merkkejä ja viestejä vuorovaikutukseen, on päihdeäideillä vaikeuksia seurata ja kenties myös hyväksyä nämä muutokset. Tulosten perusteella

näytti myös siltä, että riskiryhmän huolestuttavat tulokset äidin vuorovaikutuksesta vauvan ollessa kolmen kuukauden ikäinen, ennustivat raskauden jälkeistä masennusta puolen vuoden kohdalla. Tämä on mielenkiintoista ottaen huomioon, että synnytyksen jälkeinen masennus on suhteellinen häiriö, pääasiallisena kliinisenä todisteena on ollut se, että äidin masennus on usein helpottunut äidin ja vauvan vuorovaikutukseen keskittyneen terapian avulla. (Pajulo et.al, 2001.)

Tutkimuksen (Pajulo et.al) pohjalta pääteltiin, että suhteessa niin sanottuihin normaaleihin äiteihin päihdeongelmaiset äidit puhuivat vähemmän vauvalleen vuorovaikutuksellisissa tilanteissa, nauttivat näistä tilanteista vähemmän ja välittivät passiivisemmin ympäristöä vauvalle. Heillä havaittiin myös verrokkiryhmää enemmän masennusoireita ja vaikeuksia sosiaalisissa ympäristöissä sekä vähäistä sosiaalista tukea. (Pajulo et.al 2001.)

Toisen suomalaistutkimuksen *Early motherhood at risk: mothers with substance dependency* (Pajulo 2011) tuloksista ilmeni päihderiippuvaisen äidin kokevan vaikeuksia sosiaalisissa suhteissa, mikä heijastui raskaudenaikaiseen masennukseen. Äitien, joilla oli psykososiaalisia riskitekijöitä havaittiin esiintyvän raskausaikana enemmän negatiivisia mielikuvia lapsesta, itsestään, puolisostaan sekä omasta äidistään. Kontrolloidussa kliinisessä tutkimuksessa havaittiin päihdeäideillä muita äitejä enemmän huolenaiheita vuorovaikutuksellisessa käyttäytymisessä sekä erityisesti äidillisiin tunteisiin liittyviä ja osallistuvan käyttäytymisen alueilla. Heillä esiintyi myös enemmän masennusoireita, enemmän koettuja vaikeuksia sosiaalisissa ympäristöissä ja vähemmän koettua sosiaalista tukea raskauden jälkeisenä aikana verrattuna verrokkiryhmään. Kliinisellä ryhmällä havaittiin myös vaikeuksia äidillisessä vuorovaikutuksessa sekä masennusta vauvan ollessa puolivuotias. (Pajulo 2001.)

7.2 Miten päihdeongelmaisen äidin ja lapsen välistä vuorovaikutusta voidaan tukea?

Äidin ja vauvan välisellä varhaisella vuorovaikutuksella on kauaskantoiset vaikutukset lapsen myöhempisiin ihmissuhteisiin, minäkuvaan ja itsetuntoon. Kuten aiemminkin on mainittu, kyseessä on herkkä ja tärkeä vaihe lapsen kehityksen

kannalta. Tässä osiossa tarkastelemme hakuprosessissamme saatujen tutkimusten tuloksia, joilla voitaisiin tukea varhaista vuorovaikutusta.

Suomalaisessa *Emotions during the transition to parenthood among substance-abusing mothers: intensity content and intervention effects*-tutkimuksessa (2013) päihdeäideille tarjottiin joko intensiivistä, psykodynaamista äiti-vauva ryhmäterapiaa tai yksilöllistä psykososiaalista tukea. Tuloksissa todettiin, että äiti-vauva ryhmäterapian avulla on mahdollista vähentää pakonomaisia toimintamalleja. Tulos voidaan nähdä rohkaisevana, sillä päihdeäitien ja vauvojen vuorovaikutus voi olla puutteellista ja vaikuttaa lapseen. Tiedon puute tai omien tunteiden kieltäminen yhdessä lähinnä kehollisen tunteiden ilmaisun kanssa lisää riskiä välittää negatiivisia, käsittelemättömiä ja ristiriitaisia tunteita vauvalle vuorovaikutuksen aikana. Käsittelemättömillä ja alitajuisilla kehollisilla tunteilla on taipumus muuttua automaattisiksi, jolloin niitä on vaikeampi muuttaa, kuin tarkoituksenmukaisia arviointeja tai tunnetiloja, ja siksi niiden työstäminen vaatii kattavia ja oivaltavia työmenetelmiä. (Belt, Punamäki & Posa 2013.)

Ehkä tämän vuoksi psykodynaaminen äiti-vauva-ryhmäterapia, jossa oli mukana systemaattisia, psykodynaamisia elementtejä, oli toimiva menetelmä käsiteltäessä alitajuisia kehollisia haluja ja impulsseja. Tarkoitus oli nimenomaan lisätä äidin emotionaalista tietoisuutta ja tunteiden käsittelyä, jotta saataisiin lisättyä äidin omaa sensitiivisyyden arviointia, jonka avulla hän voisi vastata vauvansa emotionaalisiin tarpeisiin. Fyysinen läheisyys ja sanaton viestinsä muodostavat ytimen varhaiselle vuorovaikutukselle, ja siksi toimivien hoitokeinojen tulisi systemaattisesti sopeuttaa voimakkaita ja kontrolloimattomia kehollisia heräämisiä ja toimintoja päihdeäideillä. (Belt et.al 2013.)

Punamäki et.al (2013) totesivat myös tunteiden toimivan rakennuspalikoina äidin ja lapsen välisessä kiintymyssuhteessa. Äidin negatiiviset tunteet ja negatiivinen ilmapiiri, kuten pelko, ahdistus, suru, masennus ja vihamielisyys ovat merkittäviä tunteita, jotka voivat ennustaa myös ongelmia lapsen kehityksessä myöhemmin. (Belt et.al 2013.)

Mitä enemmän psykososiaalisen tuen menetelmä sisälsi käytännön psykososiaalista tukea, sitä paremmin se muutti onnistuneesti päihdeäitien tunteiden käsittelyä, kuten toiminnan arviointia ja ennakoitavuutta, ja vähensi negatiivisia tunnetiloja. Nämä parannukset ovat kriittisiä, sillä äitiyden tunteet ja toiminta luovat pohjan emotionaaliselle ilmapiirille lapsen ensimmäisen elinvuoden ajalla. Se on tärkeä aika, jolloin rakennetaan kiintymystä ja kommunikointia, jotka edistävät lapsen optimaalista tunteiden sääntelyä. (Belt et.al 2013.)

Vuodelta 2001 peräisin oleva suomalainen tutkimusartikkeli *An early report on the mother-baby interactive capacity of substance-abusing mothers* (Pajulo et.al 2001) tutki hoidossa olevien alkoholi- ja huumeongelmaisten äitien vuorovaikutteista käyttäytymistä sekä psykososiaalisia tilanteita. Tutkimukseen valittiin kaksitoista päihdeäitiä ja saman verran verrokki-äitejä, jotka arvioitiin satunnaisessa järjestyksessä vanhempi-lapsi-varhaisuhteen arvioinnilla, lisäksi analysoitiin videoituja äiti-vauva vuorovaikutuksia kolme ja kuusi kuukautta synnytyksen jälkeen. (Pajulo et.al 2001.)

Tuloksissa todettiin, että vahvistamalla äidin positiivisia kokemuksia vuorovaikutuksessa vauvan kanssa, voidaan vahvistaa äidin itsetuntoa, vähentää masennusta ja lisätä äidin kykyä ylläpitää raittiuttaan. Tällä tavoin voitaisiin välttää noidankehä, johon kuuluvat epäonnistumisen tunteet, sortuminen päihteisiin, lapsen heitteillejätö ja pahoinpitely sekä hylkääminen. Päihdeongelmaisilla äideillä tulisi olla mahdollisuus työskennellä intensiivisesti kohti riittävän hyvää vanhemmuutta. Monet heistä hyötyisivät yksilöllisistä hoitopalveluista aina raskaudesta lähtien. (Pajulo et.al 2001.)

Yhdysvalloissa tehdyssä *Blended infant massage-parenting enhancement program on recovering substance-abusing mother's parenting stress, self-esteem, depression, maternal attachment and mother-infant interaction*-tutkimuksessa (Porter et.al 2015) aihetta tutkittiin äiti-vauvaparin kannalta. Tutkimuksen perusteella tehdyt havainnot viittasivat siihen, että vauvahieronta yhdessä jäsennellyn vanhemmuuden tehostamisohjelman kanssa voivat vähentää vanhemmuuden stressiä ja äidin masennusoireita, mutta ne eivät näyttäisi vaikuttavan päihdeäidin

itsetuntoon, vauvaan kiintymiseen tai äidin ja vauvan väliseen vuorovaikutukseen. (Bango-Sanchez, Kissel, McCoy, Nunnewar, Porter & Porter Porter, Porter 2015.)

Vuonna 2011 valmistunut norjalainen tutkimus ”The impact of optimality on maternal sensitivity in mothers with substance abuse and psychiatric problems and their infants at 3 months” (Moe et.al 2011) nosti esille ennaltaehkäisevän työn päihdeongelmaisten ja psyykkisesti sairaiden äitien kohdalla, mikä jo raskauden aikana auttaisi äitiä solmimaan toimivan vuorovaikutussuhteen lapsen kanssa. Kokonaisvaltainen hoito, jossa otetaan huomioon päihderiippuvuus, psyykkiset sairaudet ja äidin aikaisemmat ihmissuhteet sekä nykyinen suhtautuminen äitiyteen varmistaisivat hyvän hoidon. (Moe et.al 2011.)

Suomalaisen väitöskirjan, *Early motherhood at risk: mothers with substance dependency* -tutkimuksessa (Pajulo 2001) todettiin masennuksen ja vuorovaikutuksellisten ongelmien liittyvän vahvasti päihdeäitien kokemuksiin äitiydestä. Tuloksissa tuli myös ilmi kohdennettujen hoitopalveluiden merkitys päihdeongelmaisten äitien tukemisessa. Tähän pystyttäisiin vaikuttamaan myös lisäämällä keinoja ongelman tunnistamiseksi sekä ammattilaisten kouluttamisella. (Pajulo 2001.)

8 Johtopäätökset

Työhömme valikoiduissa tutkimuksissa tulivat ilmi erilaisia ongelmia päihdeäitien vuorovaikutus- ja sosiaalisissa taidoissa, jotka heijastuvat suoraan varhaiseen vuorovaikutukseen vauvan kanssa. Tällaisia ongelmia ovat esimerkiksi äidin passiivisuus, masennus sekä itsetunto-ongelmat. Päihdeongelmaiset äidit eivät myöskään olleet yhtä herkkiä tulkitsemaan vauvansa viestejä ja vastaamaan niihin kuin niin kutsutut normaalit äidit. Jos lapsen tarpeita laiminlyödään toistuvasti, on lapsen turvallinen kehitys vaarassa.

Etenkin ensimmäistä kertaa äidiksi tuleminen on koko elämän mullistava tapahtuma, joka on valtava kasvuprosessi kenelle tahansa naiselle. Päihdeongelmainen äiti kokee ristiriitaa vauvasta huolehtimisen ja päihteidenkäytön välillä. Hänellä voi olla masennusta sekä ongelmia itsetunnossa, oman vanhemmuuden

kokemisessa ja siihen kasvamisessa. Päihteitä käyttävät äidit kärsivät usein myös monista sosiaalisista ongelmista, kuten taloudellisista vaikeuksista, heikosta tukiverkostosta, asunnottomuudesta ja psyykkisestä oireilusta.

Vaikeasti päihderiippuvaisten on poikkeuksellisen usein todettu kokeneen turvattomuutta ja traumaattisia tapahtumia lapsuuden perheissään. Tärkeää on myös huomioida se, että raskaus- ja pikkulapsiaika on useimmille päihdeongelmallisille naisille aikaa, jolloin he ovat motivoituneita hoitamaan itseään ja päihdeongelmaansa sopivan tuen avulla.

Äidin hoidon ja tuen tulisi olla kokonaisvaltaista ja tarjota apua ja tukea riippuvuuteen, psyykkisiin ongelmiin sekä äitiyteen ja vauvan hoitoon liittyvissä asioissa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa jo raskauden aikana, jolloin varhaisen vuorovaikutuksen suhdetta aletaan rakentamaan. Tutkimustulosten perusteella voidaankin todeta varhaisen tuen olevan avainasemassa kun halutaan tukea päihdeäidin ja vauvan varhaista vuorovaikutusta. Äidit tarvitsevat konkreettista ohjausta vauvan kanssa seurusteluun ja hoitamiseen, sekä menetelmiä vuorovaikutuksen vahvistamiseen, kuten esimerkiksi vauvahieronta. Vahvistamalla ja tukemalla äidin päihteettömyyttä ja itsetuntoa vanhempana, voitaisiin vaikuttaa myös äidin ja vauvan vuorovaikutussuhteeseen ja tukea vauvan turvallista varhaislapsuutta.

9 Pohdinta

Opinnäytetyö on ollut prosessina sekä antoisa että haastava. Olemme saaneet paljon arvokasta tietoa äidin ja lapsen varhaisesta vuorovaikutuksesta, päihdeongelman vaikutuksista äidin ja lapsen väliseen vuorovaikutussuhteeseen sekä viitteitä keinoista, joiden avulla voitaisiin varhaista vuorovaikutusta tukea. Aihe oli mielenkiintoinen ja sitä oli mielekästä tutkia. Lisäksi huomasimme, että aiheeseen liittyvää tutkimusaineistoa on jokseenkin vähän. Positiivista on kuitenkin se, että suomalaisia tutkimuksia aiheesta löytyy jonkin verran.

Suomalaisten päihteiden käyttö on ollut noususuuntaista. Sekä alkoholin että huumeiden käyttö on lisääntynyt ja se aiheuttaa ongelmia myös lapsiperheissä. Päihteitä käyttävä äiti ei pysty vastaamaan lapsensa tarpeisiin, ja siksi varhainen

vuorovaikutus ja kiintymyssuhde ovat vaarassa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Esimerkiksi lastensuojelussa, neuvoloissa sekä päihde- ja perhetyön parissa työskentelevät sosiaali- ja terveydenhoitoalan ammattilaiset voisivat saada tästä työstä tietoa päihdeongelman vaikutuksista varhaiseen vuorovaikutukseen sekä keinoja, kuinka sitä voidaan tukea ammattilaisten toimesta. Moniammatillisen työskentelyn avulla voitaisiin myös varmistaa, että apua tarvitseva äiti ja vauva saisivat kaikki mahdolliset apu- ja tukitoimet, jotta äitiä voitaisiin tukea ja auttaa päihdeongelmien kanssa sekä varhaisen vuorovaikutussuhteen luomisessa, ja jotta lapselle pystyttäisiin varmistamaan turvallisempaa kasvuympäristöä.

Koska äidin päihdeiden käyttö aiheuttaa ongelmia monilla eri alueilla, on kaikkien osa-alueiden huomioiminen tärkeää. Päihdeäitien psyykkiset ja sosiaaliset ongelmat tulee myös ottaa huomioon hoitoa suunniteltaessa. Ennaltaehkäisevä työ ja sen kehittäminen ovat varmasti haasteita nykypäivän sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille. Ennaltaehkäisevä työ on kuitenkin tärkeää, jotta perheitä voidaan tukea juuri oikealla hetkellä ja näin kenties välttyä suurilta ongelmilta tulevaisuudessa.

Päihdeongelmallisille äideille ja heidän vauvoilleen suunnattu vertaistukiryhmä voisi myös tarjota näille äideille tukea vanhemmuuden ja päihdeongelman aiheuttaman ristiriidan käsittelyssä, tietoa mistä hakea apua päihdeongelman hoitamiseksi sekä tietoa ja konkreettisia keinoja varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseksi. Ryhmässä voisi keskustelujen lisäksi olla tarjolla esimerkiksi erilaisia kursseja, jossa ohjattaisiin vauvahierontaa, vauvan käsittelyä, yhteisiä leikkejä tai kiintymyssuhteen tukemista. Äidit saisivat mahdollisuuden puhua vapaasti äitiydestä, päihderiippuvuudesta ja näiden tuomista haasteista toisten samojen asioiden kanssa painivien äitien kanssa.

Vertaistukiryhmä voisi myös auttaa sosiaalisen verkoston rakentamisessa tai vahvistamisessa, mikä taas voisi lisätä päihdeäitien omia voimavaroja, jotka taas auttavat häntä jaksamaan vanhemmuudessa ja toivon mukaan myös hakemaan

apua päihdeongelmaansa. Toivon mukaan silloin sekä äiti että vauva saisivat rakennettua turvallisen kiintymyssuhteen ja toimivan varhaisen vuorovaikutussuhteen tuekseen yhteisen elämän alkutaipaleelle.

10 Eettiset kysymykset ja luotettavuus

Kirjallisuuskatsauksen avulla oli tarkoitus saada ajankohtaista ja luotettavaa tietoa, joka vastaa tutkimuskysymyksiimme. Tutkimuskysymyksen pohjalta määriteltiin sisäänottokriteerit, joiden avulla oli tarkoitus löytää työn kannalta olennaisimmat artikkelit.

Aineistonhakuprosessissa työskentelimme itsenäisesti dokumentoiden tarkasti hakuprosessin vaiheet ja noudattaen etukäteen sovittuja sisäänotto- ja poissulkukriteerejä prosessin kaikissa vaiheissa. Avoimuuden ja läpinäkyvyyden periaatetta noudatettiin läpi koko opinnäytetyöprosessin. Opinnäytetyön tekijöinä huolehdimme siitä, että tutkimussuunnitelma sekä opinnäytetyön toteutus ja raportointi oli laadukasta (Helsingin yliopisto 2016). Alkuperäisen suunnitelman mukaan tarkoituksena oli käyttää vain korkeintaan kymmenen vuotta vanhoja tutkimuksia, mutta hakuprosessin aikana huomasimme aineistoa olevan niukasti saatavilla viimeiseltä kymmeneltä vuodelta, minkä vuoksi päätimme yhteistuumin laajentaa vuosihaarukkaa 2000-luvun alkuun.

Kirjallisuuskatsauksemme luotettavuudesta puhuttaessa on otettava huomioon se, että opiskelijoina rajasimme ulos artikkelit, jotka olisivat olleet maksullisia. Valitettavasti tämän rajauksen vuoksi jouduimme pari lupaavalta vaikuttanutta tuotetta tutkimusta rajaamaan työmme ulkopuolelle.

Työssämme noudatimme hyvää tieteellistä käytäntöä, johon kuuluivat rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimuksen ja sen tulosten arvioinnissa. Lisäksi huolehdimme siitä, että lähdeviitteet oli tehty ohjeistuksen mukaisesti. (Helsingin yliopisto 2016.)

10.1 Jatkotutkimusaiheet

Kuten jo aiemmin olemme todenneet, äidin päihteiden käytön vaikutuksia varhaiseen vuorovaikutukseen on tutkittu suhteellisen vähän. Aihetta olisi mielestämme tärkeää tutkia enemmän, sillä päihteiden käyttö on lisääntynyt ja aiheuttaa ongelmia myös lapsiperheissä. Aihetta lisää tutkimalla saataisiin ensiarvoisen tärkeää tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstölle, jotka työskentelevät päihdeongelmaisten perheiden parissa. Koska varhainen vuorovaikutus on lapsen turvallisen kehityksen kannalta äärimmäisen tärkeää, tulisi tutkia myös enemmän sitä, miten päihdeongelmaista äitiä voidaan tukea jo raskauden aikana sekä lapsen syntymän jälkeen. Yhtenä jatkotutkimusaiheena voisi olla isän päihteiden käytön vaikutus varhaiseen vuorovaikutukseen ja se, miten se eroaa äidin päihteiden käytöstä.

Lähteet

Aalto, M. Alho, H. Kiiänmaa, K. Lindroos, L. (toim.). 2015. Alkoholiriippuvuus. Duodecim Oy.

Ahonen, T. Lyytinen, H. Lyytinen, P. Nurmi, J. Pulkkinen, L. Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.

Ahlqvist, S., Helenius, H., Pajulo, M., Piha, J., Savonlahti, E., Sourander, A. 2001. An early report on the mother-baby interactive capacity of substance-abusing mothers. Department of Child Psychiatry, Turku University Hospital. University of Turku, Finland. <http://ezproxy.saimia.fi:2062/science/article/pii/S0740547200001616>. Luettu 26.10.2016

Alkoholinkäyttö Suomessa. 2013. www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/alkoholi/alkoholinkaytto-suomessa. Luettu 28.9.2016

Axelin, A. Johansson, K. Stolt, M. Ääri, R-L. (toim.). 2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto, Hoitotieteen laitoksen julkaisuja tutkimuksia ja raportteja A:51/2007.

Bango-Sanchez, V., Kissel, B., MaCoy, V., Nunnewar, S., Porter, B., Porter, L., Williams, M. 2015. Blended infant massage-parenting enhancement program on recovering substance-abusing mothers' parenting stress, self-esteem, depression, maternal attachment, and mother-infant interaction. College of Nursing and Health Sciences, Florida international University, Miami, FL, USA. <http://ezproxy.saimia.fi:2062/science/article/pii/S1976131715000857>. Luettu 24.10.2016

Belt, R., Posa, T., Punamäki, R-L. 2013. Emotions during the transition to parenthood among substance-abusing mothers: intensity, content and intervention effects. School of Social Sciences and Humanities/Psychology, University of Tampere, Finland. <http://ezproxy.saimia.fi:2299/ehost/detail/detail?vid=4&sid=4eba403c-be31-46f6-8247-33d1af69bf48%40session-mgr104&hid=102&bdata=JnN-pdGU9ZW hvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=89683362&db=afh>. Luettu 24.10.2016

Ensi- ja turvakotienliitto 2016. Äitiys. <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/haetko-apua/vauva-itkee/perhe/parisuhteesta-vanhemmuussuhteeks/aitiys/>. Luettu 18.8.2016

Haabrekke, K. Moe, V. Siqveland, T, Wentzel-Larsen, T. 2014. Patterns of mother-infant interaction from 3 to 12 months among dyads with substance abuse and psychiatric problems. University of Oslo. Department of Psychology. , <http://ezproxy.saimia.fi:2062/science/article/pii/S0163638314000915>. Luettu 30.10.2016

Hermanson, E. 2012. Varhainen vuorovaikutus ja itsetunnon kehitys. Duodecim, Terveyskirjasto. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00302. Luettu 25.9.2016

Huttunen, M. 2015. Päihde- ja huumeriippuvuus. Lääkärikirja Duodecim. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00414. Luettu 22.8.16

Huumeiden käyttö Suomessa. 2011. www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/huumeet.../huumeiden-kaytto-suomessa. Luettu 28.9.2016

Kalland, M. & Sinkkonen, J. 2016. Vanhemmuus, kiintymyssuhde ja perhe. Duodecim, Oppiportti. <http://www.oppiportti.fi/op/ljn00304/do#s6>. Luettu 1.10.2016

Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2013. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: Sanoma Pro.

Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus. 2016. Mannerheimin lastensuojeluliitto. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/lapsen_ja_vanhemman_varhainen_vu/. Luettu 20.9.2016

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Luettu 27.9.2016

Lastensuojelutoimet perustuvat lakiin. 2016. Lastensuojelun keskusliitto. <http://www.lastensuojelu.info/lastensuojelun-perusta/lastensuojelutoimet-perustuvat-lakiin/>. Luettu 29.10.2016

Mustonen, P. Mäkelä, P. Tigerstedt, C. 2010. Suomi juo. Suomalaisten alkoholin käyttö ja sen muutokset 1968-2008. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Yliopistopaino. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80301/371e1e08-9bc1-47ea-81aa-68b04f27088c.pdf?sequence=1>. Luettu 1.10.2016

Moe, V. Sivveland, T. Smith, L. 2011. The impact of optimality on maternal sensitivity in mothers with substance abuse and psychiatric problems and their infants at 3 months.. University of Oslo. Department of Psychology.

Niemelä, T. Siltala, P. & Tamminen, T. 2003. Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY.

Nätkin R. (toim.). 2006. Pullo, pillerit ja perhe, vanhemmuus ja päihdeongelmat. Jyväskylä: PS-kustannus.

Pajulo, M. 2001. Early motherhood at risk: mothers with substance dependency. Turun Yliopiston julkaisu.

Puura, K. 2016. Vanhemmuuteen vaikuttavat riskitekijät ja olosuhteet. Duodecim, Oppiportti. <http://www.oppoportti.fi/op/ljn00306/do>. Luettu 24.9.2016

Päihde- ja riippuvuusongelmat. 2014. <https://www.thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/paihdehoito/paihdehaitat-kayttajalle-laheisille-ja-yhteiskunnalle/paihde-ja-riippuvuusongelmat>. Luettu 5.12.2016

Päihderiippuvuus. 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot/paihderiippuvuus>. Luettu 5.12.2016

Päihdetyö ja lastensuojelu. 2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/paihdetyo-ja-lastensuojelu#Odotusaikainen_paihdeongelma. Luettu 28.9.2016

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan Yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 62. Julkisojohtaminen 4. http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf. Luettu 29.9.2016

Silven, M. 2010. Varhaiset ihmissuhteet. Helsinki: Minerva.

Sinkkonen, J. 2004. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim. 120(15):1866-1873.

Sinko, P. & Virokannas, E. 2009. Rajallisia äitiysidentiteettejä – Huumeita käyttäneiden naisten kertomuksia lastensa huostaanotoista. Janus vol. 17, 104-120

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaali-huoltolaki>. Luettu 30.10.2016

Päihderiippuvuus. 2014. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. <https://www.thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot/paihderiippuvuus> Luettu 22.8.16

Tähtinen, A. 2014. Hyvän äidin kategoriat pienten lasten vanhemmille suunnatuissa lehdissä. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pro Gradu-tutkielma <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96200/GRAD1413899889.pdf?sequence=1>. Luettu 21.9.2016

Tutkimusetiikka. 2016. Helsingin Yliopisto. <https://www.helsinki.fi/fi/tutkimus/tutkimusetiikka> (Luettu 3.10.2016)

Varjus, K. 2008. Hyvän äitiyden tulkintoja. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Pro Gradu- tutkielma. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80322/gradu03334.pdf?sequence=1>. Luettu 21.9.2016

Opinnäytetyössä käytetyt tutkimukset

Tutkimuksen nimi	Tutkimustapa	Keskeiset tulokset
<p>”The impact of optimality on maternal sensitivity in mothers with substance abuse and psychiatric problems and their infants at 3 months”</p> <p>Norjalainen alkuperäsitutkimus</p>	<p>Tutkittiin päihdeongelmaisista, psyykkisesti sairaita ja niitä äitejä, joilla kumpaakaan edellä mainituista ongelmista ei ollut. Tutkimukseen osallistuvat saatiin neuvolasta, päihdeongelmaisten perheiden keskukselta ja psykiatri-selta klinikalta. Tutkittavia seurattiin viimeiseltä raskauskolmannekselta siihen saakka, kunnes vauvat olivat kolme kuukautta vanhoja. Tiedot kerättiin videoimalla ja haastatteluilla.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Äitien kykyyn olla herkkä vuorovaikutuksessa lapsen kanssa, vaikutti hänen aikaisemmat ihmissuhdekokemuksensa ja hänen vuorovaikutussuhteissa säilyttämänsä positiivinen tai negatiivinen kuva äiti-lapsi vuorovaikutussuhteesta. -Äidin sosioekonominen asema vaikutti merkittävästi äidin herkkyyteen vuorovaikutuksessa. Eniten ongelmia herkkyydessä oli päihteitä käyttävillä äideillä, sekä psyykkisesti sairailta, joilla sosioekonominen asema oli huonompi - Tutkimuksen mukaan ennaltaehkäisevä työ päihdeongelmaisten ja psyykkisesti sairaiden äitien kohdalla jo raskau-

		den aikana auttaisi äitiä solmi- maan toimivan vuorovaikutus- suhteen lapsen kanssa.
<p>”Patterns of mother–infant interaction from 3 to 12 months among dyads with substance abuse and psychiatric problems”</p> <p>Norjalainen alku- peräistutkimus</p>	<p>Tutkittiin raskaana ole- via naisia vuodesta 2004 vuoteen 2009. Raskaana olevat oli ja- ettu kolmeen eri ryh- mään; hoidossa oleviin raskaana oleviin päih- deongelmisiin, psykiat- risessa hoidossa klini- kalla oleviin raskaana oleviin ja tavallisen neu- volan seurannassa ole- viin raskaana oleviin. Tutkimuksen tarkoituk- sena oli tutkia pitkän ai- kävälän kehitystä päih- teitä käyttävien ja psykkisistä ongelmista kärsivien äitien ja lasten vuorovaikutussuh- teessa lapsen ensim- mäisen elinvuoden ai- kana. Tiedot kerättiin raskauden aikana, sekä lasten ollessa 3 ja 12 kuukautta vanhoja. Tie- dot kerättiin haastatte- luilla ja videoimalla.</p>	<p>- Tutkimuksen tulokset osoitti- vat, että päihdeongelmaiset äi- dit olivat huonoimmassa ase- massa, koska he olivat nuorem- pia, vähemmän koulutettuja ja useimmiten yksinhuoltajia, kuin psykkisistä ongelmista kärsivät ja ”tavalliset” äidit.</p> <p>- Psykkisistä ongelmista kärsi- villä äideillä oli eniten ongelmia vuorovaikutussuhteessa lapsen ollessa kolme kuukautta vanha. Sekä päihdeongelmaiset, että psykkisesti sairast äidit eivät kyenneet yhtä osallistuvaan ja tehokkaaseen vuorovaikutuk- seen 12 kuukautta vanhan lap- sen kanssa, kuin kolmas ryhmä.</p> <p>- päihdeongelmaisilla äideillä oli enemmän vaikeuksia kaikissa vuorovaikutuksen osa-alueissa 12 kuukauden ikäisen lapsen kanssa kuin muilla ryhmillä</p> <p>- Päihteitä käyttävien äitien lap- silla oli negatiivisin mieliala, ei- vätkä he kyenneet mukautu-</p>

		<p>vaan käyttäytymiseen ja viestintään 12 kuukauden iässä yhtä hyvin kuin muut lapset</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tutkimusten tulokset osoittivat, että nämä heikossa asemassa olevat perheet tarvitsevat sekä yksilöllistä, että äitilapsi parien pitkäaikaista seuranta ja tukea vuorovaikutusongelmien hoitamiseksi.
<p>"Emotions during the transition to parenthood among substance-abusing mothers: intensity content and intervention effects"</p> <p>Suomalainen alkuperäistutkimus</p>	<p>Tarkkailtiin 101:tä naista (joista 51:llä oli päihdeongelmaa ja 50 muuta toimivat verrokkeina) tarkoituksena vertailla raskauden monitasoista tunteiden käsittelyä päihdeongelmaisten (tässä tapauksessa huumausaineongelmaisten) ja ei-päihdeongelmaisten naisten välillä, sekä analysoida voivatko erilaiset interventiot lisätä positiivista ja toiminnallista, sekä laskea negatiivista ja toimintahäiriöistä tunteiden käsittelyä päihdeäitien keskuudessa</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Raskauteen liittyvissä tunteiden käsittelyissä päihdeäideillä esiintyi verrokkeja enemmän negatiivisia ja vähemmän myönteisiä tunnetiloja. - Tutkimuksen tulokset eivät yleisesti voineet näyttää toteen sitä hypoteesia, että intensiivinen psykodynaaminen, kiintymysorientoitunut äiti-vauva ryhmäterapia toisi parempia tuloksia positiiviseen ja toiminnalliseen tunteellisuuteen, kuin psykososiaalinen tuki. Silti äiti-vauva ryhmäterapian avulla onnistuttiin pienentämään intensiivisiä käyttäytymisen haluja toimia. - Mitä enemmän psykososiaalisen tuen menetelmä sisälsi käytännön psykososiaalista tukea,

		paransi se onnistuneesti päihdeäitien tunteiden käsittelyä, kuten toiminnan arviointia ja ennakoitavuutta sekä vähensi negatiivisia tunnetiloja.
<p>"Blended infant massage-parenting enhancement program on recovering substance-abusing mother's parenting stress, self-esteem, depression, maternal attachment and mother-infant interaction"</p> <p>Yhdysvaltalainen alkuperäinen tutkimus</p>	<p>Tarkoituksena oli arvioida kolme kuukautta kestäneen tutkimuksen aikana millaisia vaikutuksia vauvahieronnalla, joka on integroitu moniulotteiseen vanhemmuuden tehostamishjelmaan (PEP) on keskeisiin mielenterveydentilaan toipumassa olevien päihdeäitien keskuudessa.</p> <p>Tutkimuksessa käytettiin satunnaistettua, kontrolloitua, toistuviin mittauksiin perustuvia testejä, joilla mitattiin äidin terveydentilaa ja verrattiin postintervention tehoa kumpaankin psykoedukatiiviseen interventioon (IMPEP ja PEP), mukana oli myös kontrolliryhmä.</p>	<p>- Tutkimuksen perusteella tehdyt havainnot viittasivat siihen, että vauvahieronta yhdessä jäsennellyn vanhemmuuden tehostamishjelman kanssa voi vähentää vanhemmuuden stressiä ja äidin masennusoireita, mutta ei näyttäisi vaikuttavan päihdeäidin itsetuntoon, kiintymiseen tai äidin ja vauvan väliseen vuorovaikutukseen.</p>

<p>"An early report on the mother-baby interactive capacity of substance-abusing mothers"</p> <p>Suomalainen alkuperäistutkimus</p>	<p>Tutkittiin hoidossa olevien alkoholi- ja huumeongelmaisten äitien vuorovaikutteista käyttäytymistä sekä psykososiaalisia tilanteita. Tutkimukseen valittiin kaksitoista päihdeäitiä ja saman verran verrokki-äitejä, jotka arvioitiin satunnaisessa järjestyksessä vanhempi-lapsi varhaisuhteen arvioinnilla ja analysoitiin videoituja äiti-vauva vuorovaikutuksia kolme ja kuusi kuukautta synnytyksen jälkeen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Päihdeäideillä enemmän masennusoireita verrokkiryhmään verrattuna - Tutkimuksessa tuli myös ilmi päihdeäitiryhmässä esiintyneen verrokkiryhmään enemmän vaikeuksia sosiaalisissa suhteissa ja ympäristöissä -Päihdeäideillä esiintyy usein vaikeuksia sopeutua ja tukea lapsen kehityksellisiä saavutuksia. - Tutkimuksen pohjalta pääteltiin, että päihdeongelmaiset äidit puhuivat vähemmän vauvalleen vuorovaikutuksellisissa tilanteissa, nauttivat näistä tilanteista vähemmän ja olivat passiivisempia ympäristön välittämisestä vauvalle verrokkeihin verrattuna. Heillä havaittiin myös enemmän masennusoireita ja vaikeuksia sosiaalisissa ympäristöissä sekä vähäistä sosiaalista tukea.
<p>"Early Motherhood At Risk: Mothers with Substance Dependency "</p>	<p>Tutkittiin varhaisen äitiyden ja päihdeongelman yhdistelmää. Tutkimuksessa käytettiin 12:sta päihdeäitiä ja yhtä suurta verrokkiryhmää.</p>	

Suomalainen väitöskirja	Aineistoa kerättiin videointien, haastattelujen sekä kyselylomakkojen avulla.	
------------------------------------	---	--

Liite 2

SAIMIA FINNA, KANSAINVÄLISET E-AINEISTOT
HAKUSANAT: MOTHER-INFANT INTERACTION AND SUB-
STANCE ABUSE

HAKUTULOKSET: 28, JOISTA OTSIKON PERUSTEELLA HYVÄK-
SYTTIIN 5 ARTIKKELIA. OTSIKON PERUSTEELLA HYLÄTYT: EI
ASIAYHTEYTTÄ, EI KÄSITELTY VARHAISTA VUOROVAIKUTUSTA.

TIIVISTELMÄN JA KOKO TEKSTIN PERUSTEELLA HYVÄKSYTTIIN
3 ARTIKKELIA.
TEKSTIN PERUSTEELLA HYLÄTYT: KÄSITTELI VANHEMPIA LAP-
SIA, KUIN 0
..

PUBMED

HAKUSANAT: MOTHER-INFANT INTERACTION AND SUB-
STANCE ABUSE

HAKUTULOKSET: 15, JOISTA OTSIKON PERUSTEELLA HYVÄK-
SYTTIIN 1 ARTIKKELI. OTSIKON PERUSTEELLA HYLÄTYT: EI
ASIAYHTEYTTÄ.

TIIVISTELMÄN JA KOKO TEKSTIN PERUSTEELLA HYVÄKSYTTIIN
0 ARTIKKELIA.

SCIENCE DIRECT

HAKUSANAT: MOTHER-INFANT INTERACTION AND SUB-
STANCE ABUSE

HAKUTULOKSET: 145, JOISTA OTSIKON PERUSTEELLA HYVÄK-
SYTTIIN 1 ARTIKKELI. OTSIKON PERUSTEELLA HYLÄTYT: EI
ASIAYHTEYTTÄ.

TIIVISTELMÄN JA KOKO TEKSTIN PERUSTEELLA HYVÄKSYTTIIN
1 ARTIKKELI.

EBSCO

HAKUSANAT: MOTHER-INFANT INTERACTION AND SUB-
STANCE ABUSE

HAKUTULOKSET: 12, JOISTA OTSIKON PERUSTEELLA HYVÄK-
SYTTIIN 2 ARTIKKELIA. OTSIKON PERUSTEELLA HYLÄTYT: EI
ASIAYHTEYTTÄ.

TIIVISTELMÄN JA KOKO TEKSTIN PERUSTEELLA HYVÄKSYTTIIN
1 ARTIKKELI.

SAIMIA FINNA/ TIEDEKIRJASTON KOKOELMAT
HAKUSANAT: SUBSTANCE DEPENDENCY AND MOTHER

HAKUTULOKSET: 1, JOISTA OTSIKON PERUSTEELLA HYVÄKSYTTIIN 1 ARTIKKELI.

TIIVISTELMÄN JA KOKO TEKSTIN PERUSTEELLA HYVÄKSYTTIIN
1 ARTIKKELI.